

*Секція 4
к.е.н., професор кафедри фінансів
В. П. Хомутенко
старший науковий співробітник
Одеського науково-дослідного
інституту судових експертиз
м. Одеса
E-mail: homutenko-vera@ukr.net*

*к.е.н., доцент кафедри фінансів
А. В. Хомутенко
докторант кафедри фінансів
Одеського національного економічного університету
м. Одеса
E-mail: 24.06.alla@gmail.com*

ЦІНОВА КОНКУРЕНЦІЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЗВИЧАЙНИХ ЦІН ПРИ ВИЗНАЧЕНІ БАЗИ ОПОДАТКУВАННЯ КОНТРОЛЮЮЧИМИ ОРГАНАМИ

Недостатність економічно обґрунтованих державних механізмів формування та регулювання конкурентних відносин, а також вельми суперечлива нормативно-правова база в сфері оподаткування призводять до виникнення конфлікту інтересів суб'єктів господарювання і держави при застосуванні контролюючими органами методу визначення звичайних цін.

Законом України «Про ціни та ціноутворення» (далі – Закон про ціни та ціноутворення) передбачено, що «суб'єкти господарювання під час провадження господарської діяльності використовують: вільні ціни; державні регульовані ціни» [1, ч. 1 ст. 10]. Вільні ціни встановлюються суб'єктами господарювання самостійно за згодою сторін на всі товари, крім тих щодо яких здійснюється державне регулювання цін [1, ч. 1 ст. 11].

Доцільно зазначити, що вільні ціни є невід'ємною інституцією ринку, оскільки за їх допомогою в умовах конкурентного середовища здійснюється еквівалентний обмін, а отже, реалізуються інтереси продавця і покупця, відтворюється рівновага в економіці. Використання суб'єктами

господарювання вільних цін як засобу досягнення кращих економічних умов збуту, проникнення і завоювання ринку є ціновою конкуренцією. Цінова конкуренція включає швидке маневрування (маніпулювання) цінами, систему поступок для тих чи інших покупців іншими збутовими фірмами тощо [2]; це по суті, боротьба за скорочення витрат виробництва завдяки використанню досягнень науково-технічного прогресу, наукової організації праці, підвищення її продуктивності, що сприяє швидкій реалізації товару, а отже, прискорює оборот капіталу [3]. Однак, зниження цін обов'язково повинно зберігати для виробника норму прибутку за рахунок низьких витрат виробництва, оскільки встановлення цін нижче собівартості призводить до виникнення податкових ризиків та, як наслідок, – застосування контролюючими органами звичайних цін при визначені об'єкту оподаткування.

Поняття «звичайна ціна», наведене у Податковому кодексі України (далі – ПКУ), це «ціна товарів (робіт, послуг), визначена сторонами договору, якщо інше не встановлено цим Кодексом. Якщо не доведено зворотне, вважається, що така звичайна ціна відповідає рівню ринкових цін» [4, пп. 14.1.71 ст. 14]. У контексті пп. 14.1.219 ст. 14 ПКУ, ціни між незалежними (юридично та фактично) сторонами договору, які достатньо поінформовані та діють на добровільній основі, мають вважатися ринковими [4, пп. 14.1.219 ст. 14].

Слід зазначити, що вимогами ст. 632 Цивільного кодексу України передбачено, що «ціна в договорі встановлюється за домовленістю сторін. У випадках, регламентованих законом, застосовуються ціни (тарифи, ставки тощо), які встановлюються або регулюються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування. Зміна ціни після укладення договору допускається лише у випадках і на умовах, встановлених договором або законом. При цьому зміна ціни в договорі після його виконання не допускається. Якщо ціна у договорі не встановлена і не може бути визначена виходячи з його умов, вона визначається виходячи із

звичайних цін, що склалися на аналогічні товари, роботи або послуги на момент укладення договору» [5].

Таким чином, якщо ціна передбачена договором не є державно регульованою ціною та визначена на добровільній основі незалежними (юридично та фактично) сторонами договору і зберігає для виробника норму прибутку, то така ціна відповідає ознакам звичайної ціни.

Застосування звичайних цін при визначенні бази оподаткування, передбачено нормами ПКУ та залежить від виду податку і господарської операції (табл. 1).

Таблиця 1

Випадки застосування звичайних цін при визначенні бази оподаткування податком на додану вартість та податком на доходи фізичних осіб

Податок	Перелік господарських операцій, що є базою оподаткування	Норма ПКУ
Податок на додану вартість	1. Операцій із постачання самостійно виготовлених товарів/послуг, а саме: база оподаткування не може бути нижче звичайних цін	п. 188.1 ст.188
	2. Операцій з постачання необоротних активів не може бути нижче балансової (залишкової) вартості за даними бухгалтерського обліку, що склалася станом на початок звітного (податкового) періоду, протягом якого здійснюються такі операції (у разі відсутності обліку необоротних активів - виходячи із звичайної ціни)	п. 188.1 ст.188
	3. У разі використання необоротних активів в операціях, які не є об'єктом обкладення ПДВ, та операціях, звільнених від обкладення ПДВ, а також переведення необоротних активів до складу невиробничих, не пов'язаних із господарською діяльністю, якщо відсутній облік таких активів і підприємство раніше скористалося податковим кредитом	п. 189.1 ст.189
	4. Операцій з ліквідації основних виробничих або невиробничих засобів, а саме: базою оподаткування є звичайна ціна на такі засоби, але не нижче їх балансової вартості на момент ліквідації	п. 189.9 ст.189
	5. У разі нарахування податкових зобов'язань при анулюванні ПДВ-реєстрації на вартість товарів/послуг/необоротних активів, суми вхідного ПДВ за якими були включені до складу податкового кредиту та які не були використані в оподатковуваних операціях у межах господарської діяльності	п. 184.7 ст..184
	6. При формуванні податкових зобов'язань виходячи з вартості безплатно отриманих послуг від нерезидента на території України, а саме: база оподаткування визначається за звичайними цінами на такі послуги без урахування податку	п. 190.2 ст.190

Податок на доходи фізичних осіб	1. У разі надання фізичній особі безплатно товарів (робіт, послуг) або індивідуальної знижки від вартості товарів (робіт, послуг)	пп. «є» пп. 164.2.17
	2. Нарахування (надання) фізичній особі доходів у будь-якій негрошовій формі	п. 164.5 ст.164
	3. Отримання фізичною особою страхової виплати, страхового відшкодування або викупної суми від страховика-резидента за договором страхування іншим, ніж довгострокове страхування життя (у т. ч. страхування довічних пенсій) і недержавне пенсійне забезпечення	пп. «б», «в» пп. 165.1.27 ст.165

Разом з тим, при здійсненні контрольних заходів податківці, застосовуючи метод звичайних цін, встановлюють ряд обов'язкових умов відповідності ціни поставки (договірної ціни) ринковій ціні на підставі інформації про ціни, які склалися на ринку ідентичних (а за їх відсутності – однорідних) товарів (робіт, послуг) у порівнянних економічних (комерційних) умовах від Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, державних органів статистики або інших джерел, без урахування цінової політики платника податків та збереження ним норми прибутку при здійсненні господарської операції з поставки товарів (робіт, послуг). Такий підхід застосування контролюючими органами звичайної ціни при визначенні об'єкту оподаткування не тільки породжує податкові спори, але й негативно впливає на розвиток економічної конкуренції в Україні, в тому числі й цінової, що суперечить вимогам ч. 2 ст. 4 Закону України «Про захист економічної конкуренції»: «суб'єкти господарювання, органи влади, органи місцевого самоврядування, а також органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані сприяти розвитку конкуренції та не вчиняти будь-яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію» [6].

Список використаної літератури

1. Закон України «Про ціни та ціноутворення» від 21.06.2012 р. № 5007-VI. – [Електронний ресурс]: // – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>

2. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – 2-ге вид., пероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 680 с.

3. Ігнатюк А. І. Галузеві ринки: теорія, практика, напрями регулювання: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 465 с.

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – [Електронний ресурс]: // – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. – [Електронний ресурс]: // – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

6. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001р. № 2210-III. – [Електронний ресурс]: // – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>